

شکل‌گیری نوع جدیدی از گروه‌های خودیار (SHGs) در باغ‌های چای گیلان و مازندران

مهندس محمد صادق ابراهیمی^۱، و مهندس سید عبدالله میرحسینی مقدم^۲

۱- کارشناس ارشد توسعه کشاورزی (توسعه روستایی)

۱- پژوهشکده چای، موسسه تحقیقات علوم باغبانی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، لاهیجان، ایران

بیان مساله

هم‌زمان با افول پارادایم (Paradigm) قدیم توسعه و بروز پارادایم جدید، تحولاتی در توسعه جهانی رخ داده است. در اثر این تغییر و تحولات در پارادایم قدیم که تأکید بیشتر خود را معطوف به شکل‌گیری و بروز سازمان‌های عظیم و گسترده‌ای مانند سازمان‌های غیر دولتی و غیره نمودند. در (Non-Government Organization) پارادایم جدید بر توسعه سازمان‌های محلی و گروه‌های خودیاری (Self-Help Groups) تأکید می‌شود. شکل‌گیری یک نمونه از این گروه‌ها در کشاورزی ایران خود شاهدهی بر بروز تغییر و تحولات ناشی از پارادایم جدید در کشاورزی ایران است که بجاست با دقت هر چه تمامتر به بررسی چگونگی پیدایش آن پرداخت. لذا با توجه به اهمیت این مطلب این مقاله به معرفی این شکل از گروه‌های خودیاری به جامعه محققین و مسئولین و دست‌اندرکاران بخش کشاورزی ایران پرداخته و با تعمقی هر چند کوتاه بر دلایل شکل‌گیری این نوع خودیاری، لزوم توسعه آن در سایر زیر بخش‌های مشابه در بخش کشاورزی را متذکر می‌گردد.

خودیاری چیست؟

به عقیده مونکتر، خودیاری کوششی است که از جانب فرد برای پیگیری نیات خود صورت می‌گیرد و می‌تواند محرکی برای هر نوع فعالیت اقتصادی باشد (مونکتر و همکاران ۱۳۷۴)، و یا در تعریفی دیگر می‌توان خودیاری را عبارت از کمک به خود در قالب فضا و امکانات گروهی دانست (فرهادی ۱۳۸۰). بنابراین با توجه به تعاریف ذکر شده می‌توان گفت که خودیاری در حقیقت نوعی کمک به خود می‌باشد که این نوع کمک در داخل بطن گروه است فرد در عین مباشرت به خودیاری گروهی زمینه را برای کمک به خود فراهم کرده و از امکانات گروهی برای کمک به خود و دیگران استفاده می‌نماید.

تفاوت خودیاری با انواع دیگر یاریگری

یاریگری از لحاظ جهت و سمت و سوی کنش یاریگری، از نظر سادگی و پیچیدگی روند یاریگری، از نظر درجه لزوم و اجبار یا اختیار در کار، از نظر زمان و از نظر مضمون و عرصه‌های یاری گونه‌های مختلفی را شامل می‌شوند. از نظر جهت و سمت و سوی کنش یاریگری، انواع یاریگری در جامعه سنتی را می‌توان در نخستین گام به دگریاری همیاری و خودیاری تقسیم کرد. با وجود برخی مشابهت‌ها دگریاری و همیاری در زمینه‌های بارز و تاب خود دارای تفاوت‌های مهمی با یکدیگر هستند. اول آنکه دگریاری کنشی است یک سویه عمودی یا افقی که بین همترازان با ناهمترازان جریان می‌یابد، در حالی که همیاری جریانی است دوسویه و افقی که اغلب بین کسانی که کم و بیش توانایی‌های مشابه و یکسان دارند، یا کسانی که می‌توانند توانایی‌های همدیگر را تکمیل یا کمبودهای یکدیگر را جبران کنند بوجود می‌آید. به دیگر سخن می‌توان گفت که تفاوت دگریاری و همیاری تفاوت بخشش با نوعی معاوضه و مبادله است. تفاوت دیگر دگریاری با همیاری در این است که دگریاری غالباً از نوع یآوری‌های کم‌نظم‌تر، اتفاقی و گسسته‌تر، اما همیاری از نوع یآوری‌های منظم‌تر، موسمی‌تر و پیوسته‌تر است. در دگریاری بیشتر کسب وجهه و آبروی اجتماعی، اجر اخروی یا تشریف روانی و غیره برای یاری دهنده مطرح است و در آن انتظار مقابله به مثل وجود ندارد، در حالی که در همیاری بیشتر هدف‌های عینی، حیاتی و روزمره منظور است و انتظار یاری متقابل وجود دارد (فرهادی ۱۳۷۹). حال پس از مشخص شدن تفاوت همیاری با دگریاری باید به بررسی مشخصات و ویژگی‌های خودیاری پرداخت تا بتوان به طور مشخص و دقیق، خودیاری را از سایر انواع یاریگری مجزا و تفکیک نمود. در یآوری‌هایی که پیش از این نام برده شد، یاری دهنده یا یاری دهندگان از یاری گیرنده جدا و قابل تشخیص‌اند.

گیرنده مجزا و قابل تشخیص نمی‌باشد و هر فرد ضمن کمک به دیگران هم زمان به خود نیز کمک می‌کنند. بنابراین این نوع یاریگری در دسته خودیاری قرار می‌گیرد. همچنین در تقسیم‌بندی خودیاری نیز می‌توان گفت که این خودیاری از نوع خودیاری مرکب است؛ زیرا تعداد افرادی که در این نوع خودیاری وارد می‌شوند، بیش از دو نفر بوده گاهی تا ۱۵۰ نفر نیز در قالب یک گروه خودیاری قرار می‌گیرند. این نوع خودیاری شکل گرفته در باغ‌های چای گیلان و مازندران از نوع مضامین ذهنی نیست و همان طور که مشخص است بر اساس مسائل عینی و واقعی شکل گرفته و در حال اجرا است. از سوی دیگر خودیاری شکل گرفته در باغ‌های چای گیلان و مازندران را می‌توان در ردیف انواع خودیاری‌های مشاع قرار داد؛ زیرا افراد عضو گروه خودیاری در مالکیتی مانند آب به صورت تفکیک نشده و مشاع سهیم هستند. این افراد در حول محور مالکیت مشاع آب به یک نوع خودیاری مشاع دست یافته‌اند پس از بررسی خودیاری و انواع آن بجاست که تأملی نیز بر روی گروه‌های خودیاری یعنی گروه‌هایی که در قالب آنها افراد به خودیاری دست می‌زنند بپردازیم؛ زیرا هم‌چنان که در تعریف خودیاری نیز ذکر گردید، اساس خودیاری بر استفاده فرد از امکانات گروهی و گروه استوار است. شارما گروه‌های خودیاری را گروه‌های غیر رسمی می‌داند که بر اساس نیازهای محسوس افراد شکل گرفته و برای فعالیت‌های جمعی به کار گرفته می‌شوند. در این گروه‌ها افراد به صورت داوطلبانه و بر اساس یکسری اهداف اجتماعی و اقتصادی در کنار همدیگر جمع می‌شوند. این گروه‌ها ممکن است از ۵ تا ۲۰ نفر اعضا و با حتی بیشتر را شامل شوند (۲۰۰۰ Sharma). در تعریف دیگری از گروه‌های خودیاری می‌توان گفت که گروه خودیاری گروهی است که در آن کنش یاری منحنی است و نتایج کار تقریباً هم زمان به همه گروه باز می‌گردد. از آنجا که اعضای گروه در مالکیت و یا حق و با منافع و اعتقاداتی شریک‌اند در نتیجه در اجرای وظایف سهیم‌اند. گروه‌های خودیاری از باستانی‌ترین گروه‌های بشری‌اند و در آنها آزادی در عدم همکاری با گروه و از همه گروه‌های دیگر کمتر است و عضو گروه خودیاری تنها در صورتی می‌تواند از همکاری با گروه، سر باز زند که تا اندازه زیادی از منافع خود در گروه چشم پوشیده باشد (فرهادی،

درحالی که در خودیاری یاری دهنده و یاری گیرنده قابل تشخیص نیستند، چرا که در واقع این دو در این گونه یآوری یکی هستند. اما تفاوت خودیاری با کار فردی شخص برای خودش این است که در خودیاری نیروی افراد یک کاسه و سازمان یافته می‌شود، کارآیی لازم را برای پیشبرد هدف به دست می‌آورد و گذشته از این، کارهای بسیار سخت یکنواخت و خسته کننده بدنی را به کاری دل انگیز، پرهیجان و شادی آفرین تبدیل می‌کند، البته این تفاوت بین همیاری و کار فردی نیز صادق است. دوم آنکه جریان و حرکت کنش یاری در خودیاری برخلاف سایر یاوریه‌ها به صورت خط مستقیم نیست و منحنی بسته‌ای است که به شخص بر می‌گردد. به صورتی که نتایج کار غالباً هم زمان به افراد گروه باز می‌گردد (فرهادی ۱۳۷۶).

پس به طور کلی تفاوت این سه نوع یاریگری را چنین می‌توان برشمرد: همیاری نوعی کمک و یاری معوض و به امید تلافی متقابل است. دگر یاری نوعی مبادله و بده بستان است که با کمک یک سویه و بلاعوض صورت می‌گیرد. خودیاری عبارت است از کمک به خود در فضا و امکانات گروهی (فرهادی ۱۳۸۰).

هم‌چنین خودیاری را می‌توان از نظر تعداد افراد گروه به ساده (دو نفره) و مرکب (بیش از دو نفر) و از نظر مشارکت در مالکیت حقوق و وظایف و یا عدم یک محور شراکتی به خودیاری بخش ناکرده (مشاع) و خودیاری بخش کرده (مفروز) و از نظر موضوع و مضمون به خودیاری‌هایی با مضامینی عینی یا ذهنی تقسیم کرد.

در خودیاری مشاع، گروه خودیاری در مالکیتی و حقی کمیاب به صورت مشاع و تفکیک ناشده سهیم هستند و همین امر آنها را در اجرای وظایفی نیز سهیم و ملزم می‌کند. اما در خودیاری مفروز هر فرد، برای خود با ابزارهای شخصی خود کار میکند اما کار را در گروه و فضای گروهی انجام می‌دهد و موضوع کار برخلاف خودیاری مشاع، خصوصی است (فرهادی، ۱۳۷۶).

بر اساس این تقسیم‌بندی این نوع خودیاری که در باغ‌های چای گیلان و مازندران شکل گرفته است را می‌توان به صورت زیر مجزا نمود:

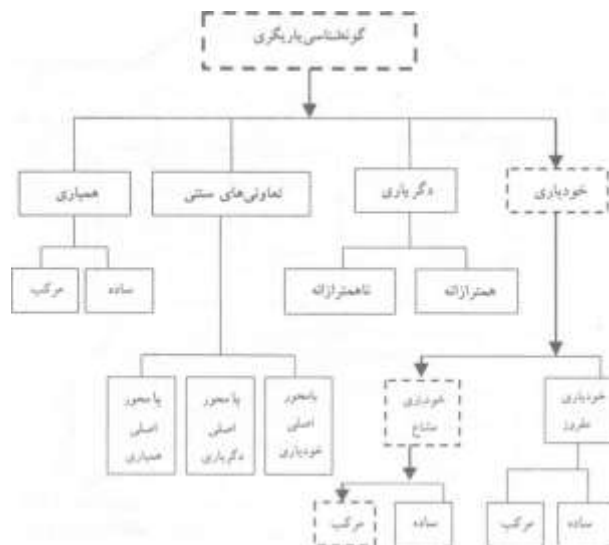
چایکارانی که به هم در تأمین آب برای باغ‌های خود کمک می‌کنند به هیچ وجه طرف کمک دهنده و کمک

در تقسیم‌بندی مونکتر نیز می‌توان تشکل‌های آبیاری تحت فشار را در طبقه سازمان‌های خودیاری با اهداف اصلی اقتصادی قرار داد. این تشکل‌ها سازمان‌های غیر رسمی شناخته شده از سوی حقوق عرفی بوده و چون دارای واحد عملیاتی مشترک می‌باشند در دسته سازمان‌های شبه تعاونی قرار می‌گیرند که در شکل (۲) نشان داده شده است.

با استفاده از تعاریف و مضامین مطرح شده می‌توان گفت که هر گروه خودیاری صرف نظر از خاستگاه روستایی و یا غیر روستایی بودن خود دارای سه اصل اولیه برای شکل‌گیری است که عبارتند از:

(۱) تعدادی از افراد که بر پایه یک نیاز محسوس به دور هم جمع می‌شوند، (۲) انگیزه ایجاد نفع برای همدیگر که باید در قالب گروه شکل بگیرد و (۳) ایجاد منافع اقتصادی ناشی از کار جمعی.

(۱۳۷۹). بر همین اساس، گروه‌های خودیار در بخش کشاورزی را چنین تعریف نموده‌اند گروه‌های خودیار کشاورزان متشکل از کشاورزانی هستند که برای انجام کارهای مشترک با هم جمع می‌شوند. این کارها ممکن است در زمینه مدیریت منابع آب، خرید نهاده‌ها، بازاریابی برای محصولات و غیره باشد (Rosen and Strikland, 1998). برای بررسی بهتر و طبقه‌بندی درست‌تر تشکل‌ها در بحث خودیاری دو شکل مجزا از تقسیم‌بندی اندیشمندان ایرانی و خارجی در مورد خودیاری آورده شده است و جایگاه تشکل‌های آبیاری تحت فشار نیز در این تقسیم‌بندی‌ها مشخص گردیده است. در شکل (۱) نوع تقسیم‌بندی فرهادی از یاریگری در ایران آورده شده است و محققان جایگاه تشکل‌های آبیاری تحت فشار را در آن مشخص نموده‌اند.

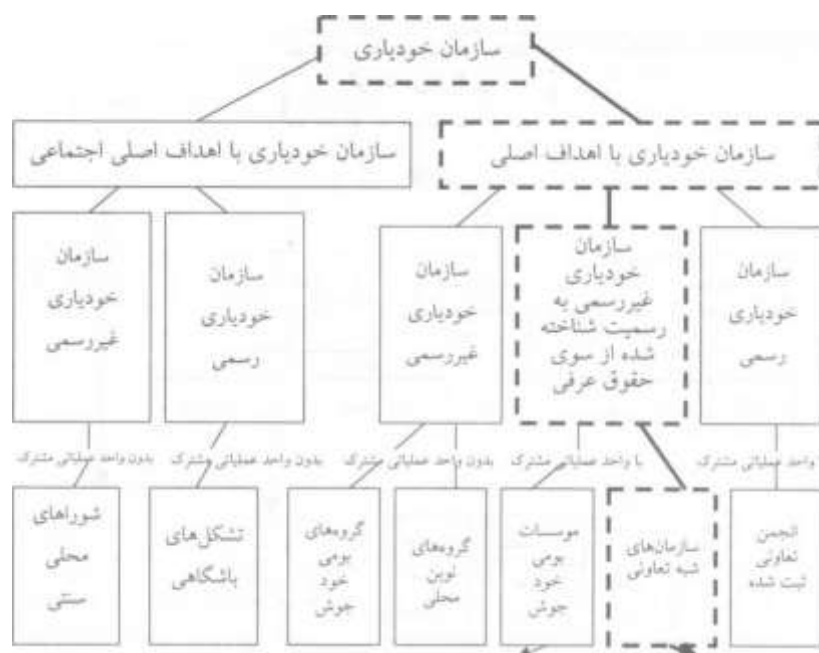
شکل (۱) بررسی گونه‌شناسی یاریگری در کشاورزی ایران و جایگاه تشکل‌های آبیاری تحت فشار در این نوع تقسیم‌بندی (فرهادی، ۱۳۷۶)

چایکارانی که نیاز محسوس آنها آبیاری باغ‌های چای بود تبدیل باغ‌های دیم به آبی، رفع محدودیت‌های فنی احداث سیستم آبیاری در اثر یکپارچه شدن باغ‌های چایکاران هم جوار با همدیگر، منافع اقتصادی شامل اعطای یارانه‌های دولتی وام‌های کم بهره، افزایش میزان محصول و

در قالب این اصول هسته اولیه یک گروه خودیاری شکل می‌گیرد. این اصول را می‌توان در گروه‌های خودیاری مذکور تشکل‌های آبیاری تحت فشار به صورت زیر مشخص نمود.

کهن در کشاورزی سنتی ایران دارد؛ لذا مختصری هم به خودیاری در کشاورزی سنتی ایران پرداخته می‌شود.

غیره دانست. در اثر این اصول بود که هسته اولیه ایجاد گروه‌های خودیاری در باغ‌های چای شکل گرفت و توسعه پیدا نمود. البته لازم به ذکر است که خودیاری سابقه‌ای

از قبیل تشکل‌های کشاورزی پیش تعاونی از قبیل گروه‌های پس‌انداز و اعتبارات با فعالیتهای مستمر

شکل (۲) طبقه بندی مونکتر از خودیاری و جایگاه تشکلهای آبیاری تحت فشار در این تقسیم بندی مونکتر و همکاران (۱۳۷۴)

خودیاری در کشاورزی سنتی ایران

معینی به وسیله تعدادی ابزار کار متعلق به بنه به مدت یک سال زراعی در یک آبادی به کشت و زرع می‌پرداختند. یک آبادی معمولاً از چند بنه تشکیل می‌شد که تعداد و وسعت بنه‌ها با مقدار آب و زمین قابل کشت ده در ارتباط بود. اندازه زمین بنه‌ها یک ده تقریباً و اندازه مقدار آب آنها دقیقاً مساوی بود. به عقیده فرهادی، بنه عبارت است از نوعی تعاونی تولید کشاورزی جمعی چند خانواری که بر پایه اشکال سنتی زراعت جمعی است یا از آن تاثیر پذیرفته است و محور اصلی آن خودیاری سازمان نیافته است (فرهادی ۱۳۷۶). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که حضور مؤثر خودیاری در کشاورزی سنتی ایران در بنه‌ها اتفاق افتاده است که از جمله آثار و نشانه‌های آن را می‌توان در موارد زیر دید:

۱- خودیاری در لایروبی

اگر بخواهیم سخنی از کشاورزی سنتی ایران داشته باشیم، ابتدا باید به اساسی‌ترین مظهر کشاورزی سنتی ایران یعنی بنه‌ها اشاره‌ای کنیم قدیمی‌ترین تعریف بنه را جی پی ثبت انگلیسی در حدود یک قرن پیش ارائه نموده است. وی در تعریف بنه می‌گوید روستاییان به گروه برادران هم‌پیشه و اشتراکی تقسیم می‌شوند و زمین را برای کشت و زرع در اختیار می‌گیرند. هر گروه را بنه می‌گویند و تعداد آنها متکی به مقدار و اندازه زمین است. مشهورترین تعریف از بنه تعریفی است که صفی‌نژاد ارائه می‌دهد: «بنه عبارت بود از یک واحد مستقل زراعی که عده‌ای دهقان با سمت‌های مشخص اجتماعی بر اساس تقسیم‌کاری که مبتنی بر امتیازات اقتصادی و منزلت‌های اجتماعی بود در یک یا چند قطعه زمین مشخص با مقدار آب و نیروی شخم گاو کار

مناطق چایکاری شمال، معمولاً تأمین کلیه رطوبت مورد نیاز باغ‌های چای در طی دوره برداشت محصول از طریق باران مقدور نمی‌باشد. بدین جهت یکی از عوامل محدود کننده که در اکثر سال‌ها موجب تقلیل محصول می‌شود کاهش نزولات آسمانی بخصوص در بعضی از ماه‌های دوره برداشت محصول (تیر و مرداد و ...) می‌باشد. آمار بارندگی در مناطق چایکاری شمال نشان می‌دهد که اگرچه متوسط کل بارندگی سالیانه کافی به نظر می‌رسد، ولی متأسفانه پراکندگی باران به نحوی است که بیش از حدود ۷۰ درصد بارندگی در فصلی است که گیاه چای بنا به خصوصیات فیزیولوژیکی و شرایط اقلیمی منطقه کشت غیر فعال بوده و از آن بهره برداری نمی‌شود و ۳۰ درصد باقیمانده بارندگی نیز به علت عدم یکنواختی پراکنش آن در طی دوره برداشت محصول، تکافوی نیاز آبی گیاه چای را بخصوص در ماه‌های تیر و مرداد و بعضاً شهریور نمی‌نماید. با توجه به اینکه مدت بهره برداری از باغ‌های چای گیلان و مازندران حدود شش ماه در سال بوده و این مدت در سایر مناطق چایکاری جهان نه ماه در سال و در بعضی دیگر که شرایط مساعدتری دارند در تمام طول سال است، از دست دادن و یا کاهش دوماره به علت کاهش شدید رطوبت خاک و تقلیل رشد بوته، خسارت قابل توجهی به تولید چای کشور وارد می‌آورد. بنابراین به منظور جبران کمبود باران، تامین آب مورد نیاز باغ‌های چای و در نتیجه افزایش میزان محصول آبیاری باغ‌های چای الزامی است. (رستمی ۱۳۷۷)

به علاوه چای نباتی است که جهت رشد و نمو موثر خود احتیاج به هوای گرم و مرطوب دارد که با آبیاری بارانی می‌توان محیط مرطوب را برای این گیاه ایجاد نمود. باغچه‌هایی که از شبکه‌های آبیاری بارانی استفاده می‌کنند دارای بوته‌های قوی و مناسب بوده و در صورتی که سایر عملیات به زراعی رعایت گردد میزان محصول تا دو برابر قابل افزایش خواهد بود (حقی اصلی ۱۳۷۹). بنابراین با این تفاسیر نیاز به آبیاری در باغ‌های چای به دلیل عدم تأمین نیاز آبی بوته‌های چای در فصول برداشت مشخص می‌گردد از یک سو مساحت بیش از ۸۰ درصد باغ‌های چای گیلان و مازندران کمتر از یک هکتار است این خود گویای ضعف بنیه مالی چایکاران می‌باشد که به تنهایی قادر به ایجاد و استقرار سیستم‌های آبیاری تحت فشار در باغ‌های خود نیستند و از سوی دیگر حتی در صورت وجود منابع مالی کافی نمی‌توان برای هر چایکار اقدام به حفر چاه عمیق و ایجاد و استقرار سیستم آبیاری بارانی نمود زیرا

(الف) خودیاری در جوی روبی
 (ب) خودیاری در لایروبی کوره قنات
 (ج) خودیاری در لایروبی و تعمیر استخر کشاورزی
 (د) خودیاری در لایروبی انهار و مجاری آبیاری
 ۲- خودیاری در بستن سد و بند
 (الف) خودیاری در ساخت سد
 (ب) خودیاری در بر گردانیدن سیل
 ۳- خودیاری در نوکنی منابع آب و آبیاری
 (الف) خودیاری در حفر چاه
 (ب) خودیاری در کندن نهر
 خودیاری در حفظ سازمان‌های آبیاری سنتی و استخدام کارگزاران آب از جمله این موارد هستند. هم‌چنین برخی اعتقاد دارند که خودیاری در امر آب برجای مانده از بنه‌ها و گاهی آن را شکل فروپاشیده بنه‌ها نام‌گذاری کرده‌اند (فرهادی ۱۳۷۶). هم‌چنین بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی یاریگری‌های جدید در ایران بیشتر در زمینه آبیاری ایجاد خواهند شد و آن هم در خصوص تبدیل منابع آبیاری قدیمی (قنات) به منابع آبیاری جدید چاه‌های عمیق و نیمه عمیق و یاوری در این زمینه‌ها دارای پتانسیل گسترش فراوانی می‌باشد (طالب ۱۳۷۷).

دلایل شکل‌گیری گروه‌های خودیاری در باغ‌های چای گیلان و مازندران

در تمامی فعالیت‌ها و امور کشاورزی که در ایران به صورت گروهی و جمعی صورت گرفته است عنصر آب و کمبود آن نقش اساسی و محوری را بازی نموده است. گسترش و اهمیت این عامل (آب) تا حدی است که بسیاری از دانشمندان و محققان کشاورزی ایران آن را عنصر اساسی شکل‌گیری فعالیت‌های گروهی در ایران می‌دانند و حتی عده‌ای نیز اساس شکل‌گیری بنه‌ها در نواحی مرکزی و شرقی ایران را کمبود آب و دشواری عمل آبیاری فردی در اثر کم آبی می‌دانند. آنچه که بدیهی است در این نوع جدید از خودیاری نیز باز هم آب و مسأله تأمین مناسب و کافی آب برای باغ‌های چای، عامل اصلی و تعیین کننده شکل‌گیری آن بوده است. لازم به ذکر است که در اکثر کشورهای چای خیز دنیا به دلیل مساعد بودن شرایط جوی و کافی بودن باران سالیانه بخصوص در طی دوره برداشت محصول، رطوبت مورد نیاز بوته‌های چای از باران تأمین می‌شود. متأسفانه در ایران به علت شرایط جوی خاص

اینان معتقدند که هرگاه گروه‌های خودیاری بر پایه منافع اقتصادی در بخش کشاورزی شکل بگیرد خود به صورت تشکلهای پیش‌تعاونی ظهور پیدا خواهند کرد. بنابراین لازم است با توجه دقیق به این مسایل گروه‌های خودیاری بر محور آبیاری را در جهت ایجاد و شکل‌گیری تعاونی‌های قوی و قدرتمند کشاورزی با اهداف اقتصادی و اجتماعی پیش برد. بدیهی است که علاوه بر ظهور یکی از مظاهر پارادایم جدید توسعه در بخش کشاورزی ایران که خود جای بسی امیدواری است. استقرار این چنین تشکلهای پیش‌تعاونی در مناطق روستایی ایران می‌تواند ضمن حل مشکلات محسوس کشاورزان خود زمینه‌ای برای شکل‌گیری همکاریهای گسترده‌تر در حول این نوع گروه‌ها در زمینه‌های مختلف اقتصادی و حتی اجتماعی - فرهنگی زمینه تحولی عظیم در بخش روستایی ایران را در برداشته و در جهت هر چه بیشتر نهادینه شدن ارکان قانونی برای قدرتمند نمودن کشاورزان و روستائیان زمینه را برای احقاق حقوق آنان در جامعه و افزایش قدرت چانه زنی آنها در مراحل مختلف تولید، فراوری، بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی و سایر زمینه‌های غیر کشاورزی مرتبط با امور روستایی را فراهم نماید. شایان ذکر است که توجه بیشتر به این گونه تشکلهای گروه‌هایی که به صورت خودجوش و مردمی و در سطح منطقه‌ای و محلی به صورت یک کانون مشارکت آزاد و فعال روستاییان و کشاورزان جامعه‌اند، می‌تواند زمینه‌ی مناسب برای شکل‌گیری و نهادینه شدن مشارکت مردم در تمامی عرصه‌های اقتصادی اجتماعی فرهنگی مرتبط با امورشان گردد. اگر چه می‌توان ظهور و تجلی این نوع گروه‌های خودیاری در کشاورزی ایران را در راستای خودیاری‌های ریشه‌دار در کشاورزی سنتی ایران مانند بنه‌ها دانست ولی با بروز انواع تغییرات فنی و اجتماعی در جامعه ایران می‌توان و باید انتظار بروز تحولات و تغییرات جدیدتری را نیز در این گروه‌ها متصور نمود. که یک نمونه از آن می‌تواند تبدیل منابع آبی قدیمی یعنی قنات به منابع آبی جدید یعنی چاههای عمیق و نیمه عمیق باشد و مورد دیگر ظهور کارگران روزمزد در گروه‌های خودیاری جدید به جای دم‌آبیاران در بنه‌های قدیمی ایران می‌باشند.

محدودیت‌های حریم چاه آن هم در مزارعی که حتی بعضاً فاصله آنها از هم تا ۱۰۰ متری هم می‌رسد خود گویای محدودیت فنی در حفر چاه می‌باشد. بنابراین هم چایکاران و هم مسئولین درصدد راهی بودند که ضمن فایق آمدن بر مشکل هزینه‌ها و مشکلات ناشی از خشک سالی و کمبود آب، بر مشکل حریم چاهها فایق آیند. با توجه به این مطالب چایکاران ضمن استفاده از یاریگریهای گذشته و تجارب حاصله از آن یک نوع جدید از یاریگری را جهت غلبه بر مسایل مطرح شده آزمون می‌کنند و راهی را در پیش گرفتند تا بتوانند در قالب این گروه‌ها کارهای دیگری را به صورت جمعی به عنوان یک بدیل همواره در پیش روی خود داشته باشد. روند و چگونگی شکل‌گیری این گروه‌ها خود احتیاج به بررسیها و مطالعات بیشتری دارد ولی به طور خلاصه می‌توان گفت که این گروه‌ها در باغ‌هایی ایجاد می‌شوند که در مناطق جلگه‌ای استانهای گیلان و مازندران باشند. بدین صورت که معمولاً چایکارانی که در یک منطقه با هم هم جوار و هم باغ هستند و حداقل مساحتی بالغ بر ۱۰ هکتار را پوشش می‌دهند ضمن توافق با همدیگر زمینه‌های شروع خودیاری را شکل می‌دهند. اینان ضمن ارسال تقاضانامه خود به سازمان چای - اداره کل خدمات پژوهشی چای و مدیریت کشاورزی شهرستان آمادگی خود را برای ایجاد چنین گروه‌هایی اعلام می‌دارند تا از حمایت‌های آنان بهره‌مند گردند. با حمایت‌های این دو سازمان، چاه عمیق و با نیمه عمیق در محل مناسب خود به همراه تالیسات مربوطه در باغ‌های چای احداث می‌گردد و ضمن انجام حمایت‌های اعتباری از طریق اعتبارات تصویب شده برای این امر سیستم آبیاری تحت فشار در باغ‌های چای احداث می‌شود. پس از استقرار سیستم و راه اندازی آن نوع خاصی از فعالیت گروهی بر محور آبیاری بارانی شکل می‌گیرد. این فعالیت همانند فعالیت‌های خودیاری در بنه‌ها نیازمند سیستم خاصی از کار جمعی است که مهمترین و برجسته‌ترین حالت آن را می‌توان ظهور فرد و نقش خاصی به نام آبیاری در باغ‌های چای برای هدایت درست امر آبیاری و تنظیم دوره گردش آب ذکر کرد.

نتیجه گیری

به طور کلی مونکتر و دیگران در تقسیم‌بندی خود از خودیاری آنها را بر دو پایه اجتماعی و اقتصادی قرار داده‌اند

پیام ترویجی

خودیاری در باغ‌های چای، راهکاری مؤثر برای مقابله با چالش‌های موجود در بخش کشاورزی و دستیابی به توسعه پایدار است. چایکاران با تکیه بر توانایی‌های خود و همکاری با یکدیگر می‌توانند در تصمیم‌گیری‌های مربوط به صنعت چای نقش فعال‌تری داشته باشند. این امر، نه تنها به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنها کمک می‌کند؛ بلکه به حفظ محیط زیست، افزایش کیفیت محصول و بهره‌وری صنعت چای نیز منجر می‌شود.

فهرست منابع منتخب

- اوزن‌بلاغ، الف. (۱۳۷۱). بررسی اثرات اقتصادی چای در ایران پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران. حامد مقدم، الف. (۱۳۷۳). مشارکت و توسعه مشارکتی روستایی مجموعه مقاله‌های سمینار جامعه‌شناسی و توسعه جلد دوم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها «سمت».
- حقی اصلی، ر. (۱۳۷۹). آبیاری بارانی در باغهای چای نشریه ۱۱ دفتر تولید برنامه‌های ترویجی و انتشارات فنی اداره کل خدمات پژوهشی چای
- حقی اصلی، ر. (۱۳۷۹). مزایای آبیاری بارانی و گروهی در باغهای چای و توجیه اقتصادی آن نشریه ۱۰ دفتر تولید برنامه‌های ترویجی و انتشارات فنی اداره کل خدمات پژوهشی چای
- رستمی، ح. (۱۳۷۷). جایگاه بخش کشاورزی چای و راهکارهای پیشنهادی مناسب برای افزایش کمی و کیفی چای کشور اداره کل خدمات پژوهشی چای.
- طالب، م. (۱۳۷۷). زمینه‌ها و شیوه‌های همیاری در روستاهای ایران جزوه درسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
- فرهادی، م. (۱۳۷۹). فرهنگ باریگری در ایران - درآمدی به مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی تعاون، جلد اول باریگری سنتی در آبیاری و کشتکاری انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.
- فرهادی، م. (۱۳۸۰). واژه‌نوعی تعاونی سنتی زنان در ایران درآمدی بر جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی تعاون و مشارکت مردمی انتشارات معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد کشاورزی
- مونکنر، ه. ا. بالنز، ا. و گام، ا. (۱۳۷۴). راهبردهایی برای گسترش سازمان خودیاری ویژه محرومان روستایی مترجم حمیدرضا زرنگار، ناشر: مدیریت مطالعات و بررسیهای معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد سازندگی
- Rosen, S. and Strickland, J. (1998). After the State Farm: a water user association in Kazakhstan. Central Asia Mission. 813 p .
- Sharma, A. (2000). Watershed Management, Self-Help Groups and Inter-Institutional Linkages. Bankers Institute of Rural Development, India .